

Araştırma Makalesi

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE DEYİMLERİN VARLIĞI*

Uğur ÖZGÜR**

Öz: Deyimler, dilin söz varlığı içerisinde çok önemli bir yere sahip kalıplaşmış ifadelerdir. Geçmişte bu tarz kalıp ifadeler için istilah, temsil ve tabir gibi terimler kullanılırken günümüzde ise “deyim” terimi yaygınlık kazanmıştır. “Tabir yerindeyse, tabiri caizse, sözün özünü söylemek gerekirse, diğer bir deyişle, şu şekilde söylemek uygunsa” gibi ifadelerin ardından sıklıkla deyimlere başvurulmaktadır. Deyimlerin anlatımı kolaylaştırdığı ve anlatıma canlılık kazandırdığı deyim üzerine çalışma yapan araştırmacıların ortak görüşüdür. Genellikle gerçek anlamından uzaklaşmış, birden çok kelimeden oluşan kalıplaşmış ifade olarak tanımladığımız deyimler, dilin kullanıcıları tarafından hem sözlü hem yazılı olarak kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel mirastır. Bu kültürel miras, günlük konuşma dilinde, romanlarda, hikâyelerde, şiirlerde yaşatılmaktadır. Düzyazıda anlatımı güçlendirmek için yazarlar tarafından deyimlere sıkça başvurulmaktadır. Benzer durum, şairlerin şiirlerinde de görülmektedir. Özellikle halk şairlerinin dizelerinde deyim örnekleri dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmada, dilin zenginlik ölçütleri içerisinde önemli bir yere sahip olan deyimlerin Karacaoğlan'ın şiirlerindeki kullanımları üzerinde durulmuştur. Karacaoğlan'ın şiirleri incelenerek, şairin dizelerde deyimlere nasıl yer verdiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen deyim örnekleri, deyimler sözlüklerinde varsa deyim olarak kabul edilmiştir. Sözlüklerde yer almayan ama deyim olabileceği düşünülen örneklere de yer verilmiştir. Şiirlerde geçen deyimlerin oluşum şekilleri üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca tespit edilen deyimlerin hangi konularda daha çok kullanıldığı ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

* Uluslararası Toplumsal Araştırmalar Erzurum Kongresinde (4-6 Mart 2022) sözlü bildiri olarak sunulan bu çalışma, genişletilerek makaleye dönüştürülmüştür.

** Dr.Öğretim Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi (Tekirdağ, Türkiye), uozgur@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9385-2912

Anahtar Kelimeler: Deyim, Karacaoğlan, Kalıplaşmış İfadeler, Halk Şiiri, Halk Şairi.

THE PRESENCE OF IDIOMS KARACAOĞLAN'S POEMS

Abstract: Idioms are stereotyped expressions that have a very important place in the vocabulary of the language. While terms such as term, representation and expression were used for such stereotypical expressions in the past, the term “idiom” has become widespread today. Idioms are often used after expressions such as “So to speak, to put it in essence, in other words, if it is appropriate to sat it this way”. It is the common view of researchers working on idioms that idioms make the expression easier and give life to the expression. Idioms, which we define as stereotyped expressions consisting of more than one word, which have moved away from their real meaning, are the cultural heritage that is transferred from generation to generation, both orally and in writing, by the users of language. This cultural heritage is kept alive in daily spoken language, novels, stories and poems. Especially in the lines of folk poets, examples of idioms draw attention. From this point of view, the study focuses on the use of idioms, which have an important place in the richness criteria of the language, in Karacaoğlan's poems. By examining Karacaoğlan's poems, it was tried to determine how the poet included idioms in the lines. The examples of idioms identified were accepted as idioms in idioms dictionaries, if any. Examples that are not included in the dictionaries but are thought to be idioms are also included. Evaluations were made on the formation of idioms in the poems. In addition, inferences were made about the subjects in which the idioms were used more.

Key Words: Idiom, Karacaoğlan, Stereotyped Expressions, Folk Poetry, Folk Poet.

Extended Abstract: Idioms emerge as a result of the long life experiences of societies. It reflects the culture, lifestyle, philosophy of life and literary aspect of the society to which it belongs. Idioms are stereotyped expressions that have a very important place in the vocabulary of the language. While terms such as term, representation and expression were used for such stereotypical expressions in the past, the term “idiom” has become widespread today. Idioms are often used after expressions such as “So to speak, to put it in essence, in other words, if it is appropriate to sat it this way”. It is the common view of researchers working on idioms that idioms make the expression easier and give life to the expression. Idioms, which we define as stereotyped expressions consisting of more than one word, which have moved away from their real meaning, are the cultural heritage that is transferred from generation to generation, both orally and

in writing, by the users of language. This cultural heritage is kept alive in daily spoken language, novels, stories and poems. Especially in the lines of folk poets, examples of idioms draw attention. From this point of view, the study focuses on the use of idioms, which have an important place in the richness criteria of the language, in Karacaoğlan's poems. By examining Karacaoğlan's poems, it was tried to determine how the poet included idioms in the lines.

Method of Study: In the study, the work named "Karacaoğlan All Poems" was carefully examined and the idioms in the poems were determined. The examples of idioms identified are given in quatrains within the integrity of the poem, in alphabetical order. The examples obtained as a result of the scanning were accepted as idioms in the idioms dictionaries, if any. Examples that are not included in the dictionaries but are thought to be idioms are also included. The formation forms of the idioms in the poems were also evaluated of the idioms in the poems was also evaluated. In addition, inferences about which idioms are used more semantically are given.

Idioms, which constitute the vocabulary of the language and are included in the richness criteria of the language, are frequently used in Karacaoğlan's poems. We can say that Karacaoğlan tried to express what he wanted to say in a concise way by including idioms in his poems, and at the same time he made the language of poetry lively and colorful. In order to strengthen the expression and to make the defended thought effective, it is seen in the examples that the poet included idioms in the poems.

Some of the idioms in Karacaoğlan's poems continue to exist today and continue to be used unchanged or partially changed. It is seen that the idioms identified in the poems are mostly composed of compound verbs formed with noun + auxiliary verb in terms of formation. In terms of semantics, while the subjects such as love, death, longing, separation, and worrying are handled in the poem, idioms that support these subjects are used.

As a humble suggestion;

1. It is the addition of the idioms "to take your mind, to keep your mind, to come to your presence", which is not included in the Dictionary of Idioms and Proverbs of the Turkish Language Institution, but is used in Karacaoğlan's poems and is accepted as an idiom in different idioms dictionaries.

2. Similarly, the poems of folk poets can be examined in terms of vocabulary (idioms, proverbs, reduplications, relation and kindness words, etc.).

Giriş

Deyimler, toplumların uzun hayat tecrübelerinin sonucu ortaya çıkmaktadır. Ait olduğu toplumun kültürünü, yaşayışını, hayat felsefesini ve edebi yönünü yansıtmaktadır. Bu açıdan kültürel miras olarak kabul edilen deyimler, dilin kullanıcıları tarafından kuşaktan kuşağa hem sözlü hem de yazılı olarak aktarılmaktadır.

Türkçe Sözlük'te (2011:650) deyim, “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir” şeklinde verilmiştir. “Tabir” kelimesinin yerine daha sonra “deyim” kullanılmaya başlanmıştır. “Türkçede “deyim” terimi ile dil devriminden önce “tabir” sözcüğü ile karşılanmakta idi.” (Eyüboğlu, 1975:V).

Aksoy'a göre (1965) deyim, “bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” şeklinde tanımlanmıştır.

Korkmaz'a göre (1992: 43) deyim, “gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” olarak tanımlanmıştır.

Aksan (2015:39) deyim dil için öneminden bahseder ve Köktürk yazıtlarından örnek verir.

“Bir dildeki deyimler de sözvarlığı içinde yer alır; dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyunca hiç değişmeden, kimi zaman sözcüklerinde yenilenmelerle yaşamakta, yeni deyimler de aktarılabilmektedir. Bundan aşağı yukarı 1300 yıl önce kullanıldığını Köktürk yazıtlarından bildiğimiz “(birinin) sözünü kırmamak” anlamına gelen deyim o çağda “söz” demek olan, bugün sav biçiminde geçen sab ile kurulmuştu: “Meniñ sabımın sımadı” (“benim sözümü kırmadı”, Kültigin, güney 11).

Özgür (2020:37) tarafından Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında geçen deyimler üzerine hazırlanan çalışmada deyimlerin niçin kullanıldığına ilişkin şu çıkarımlara yer verilmiştir:

“Söz varlığını oluşturan, dilin zenginlik ölçütleri içerisinde yer alan deyim ve atasözleri, dilin daha etkili kullanılması ve anlatılmak istenenlerin daha kolay anlaşılabilmesi için tercih edilen kalıplaşmış

ifadelerdir. Anlatımı güzelleştirmek, kuvvetlendirmek, savunulan düşünceyi etkili kılmak amacıyla dilde yer edinmiş kalıplaşmış ifadelere sıklıkla başvurulmaktadır.”

Halkın ortak mirası kabul edilen deyim ve atasözleri günlük konuşma dilinde, romanlarda, hikâyelerde, şiirlerde yaşatılmaktadır. Düzyazıda anlatımı güçlendirmek için yazarlar tarafından deyimlere sıkça başvurulmaktadır. Benzer durum, şairlerin şiirlerinde de görülmektedir. Şairler, anlatımı güçlendirmek için sıklıkla deyim ve atasözlerine başvurur. Dağlı ve Özdemir (2015) tarafından hazırlanan makalede deyim ve atasözlerinin şiirlere benzetildiği belirtilmiş ve halk şairlerinin şiirlerinde geçen deyimlerden örnekler verilmiştir.

“Atasözü ve deyimler, şiirsel biçimleri, edebi sanatlarla süslenmiş içerikleri ve evrensel nitelikte kalıcı mesajlarıyla şiirlere benzetilir. Kullanıldıkları bağlamlarda diğer yapılarla karşılaştırıldığında bu yapılarda ifadesi zor bir farklılık, bir deyiş güzelliği ve soyluluk olduğu düşünülür. Hatta tüm toplumun ortak doğruları olması ve yapılarındaki bir sözcüğün eş anlamlılarıyla bile değiştirmek istenmemesi sebebiyle bu yapılar, ait oldukları toplumlarda kutsala yakın bir değerde görülmüştür.”

Bu çalışmada, Türkçenin zenginlik alanları içerisinde önemli bir yere sahip olan deyimlerin Karacaoğlan'ın şiirlerindeki kullanılışı üzerinde durulacaktır. Halk şiirinde önemli bir yere sahip olan Karacaoğlan, “aşk ve doğa ozanı” olarak bilinmektedir. Karacaoğlan şiirlerinde genellikle ölüm, özlem, ayrılık, doğa temaları yer almaktadır. Karacaoğlan'ın ne zaman yaşadığı konusunda araştırmacılar konusunda fikir ayrılıkları bulunmakla birlikte (1606-1689?) 17. yüzyılda yaşadığı genel kabul gören görüşlerdendir. Ergun,¹ Öztelli,² Köprülü,³ Cumbur,⁴ Yücel,⁵ Yıldırım⁶ Karacaoğlan ve şiirleri üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların başında gelmektedir. Karacaoğlan'ın şiirlerindeki dil özellikleri üzerine de Kartal'ın⁷ çalışması vardır.

¹ Ergun, S. N. (1948). Karacaoğlan, Hayatı ve şiirleri. İstanbul: Marif Kitaphanesi Yay.

² Öztelli, C. (1974). Karacaoğlan-Bütün Şiirleri. İstanbul: Milliyet Yayınları.

³ Köprülü, M. F. (2004). Saz Şairleri. Ankara: Akçağ Yay.

⁴ Cumbur, M. (1985). *Karacaoğlan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

⁵ Yücel, A. (1992). *Karacaoğlan-Yaşamı, çağı, kişiliği, sanatı, seçme şiirleri, sözlük*. İstanbul: Altın Kitaplar.

⁶ Yıldırım, A. (1994). *Karacaoğlan Yaşamı Sanatı Şiirleri*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.

⁷ Kartal, N. (1991). Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Görülen Kimi Dil Özellikleri. II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu.

1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, “Karacaoğlan Bütün Şiirleri⁸” adlı eser dikkatli bir şekilde incelenerek, şiirlerde geçen deyimler tespit edilmiştir. Tespit edilen deyim örnekleri, alfabetik sıraya göre şiirin bütünlüğü içerisinde dörtlükler halinde aktarılmıştır. Tarama sonucu elde edilen örnekler, deyimler sözlüklerinde varsa deyim olarak kabul edilmiştir. Sözlüklerde yer almayan ama deyim olabileceği düşünülen örnekler de yer verilmiştir. Şiirlerde geçen deyimlerin oluşum biçimleri de değerlendirilmiştir. Ayrıca tespit edilen deyimlerin anlamsal açıdan hangi konularda daha ağırlıklı kullanıldığı ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. Malzemenin Değerlendirilmesi

Abdest almak

“Muhbuç’un kapısı altun tokalı
Kimse yaptırmamış felek yıkalı
Ulu şadırvanlı çatal peykeli
Peyk’lerinde **abdest alanlar** hani (K, 103).

Aklı(nı) şaş(ır)mak

Barçın Yaylası’nda üç güzel gördüm
Birbirinden üstün şivga fidandır
Aklım şaştı garip belim büküldü
Kaşlar hilâl gözler âhu cerandır (K, 317).

Aklını almak

Gönlümce bir dilber olsa
Soyunsa koynuma girse
Bir bakışta **aklım alsa**
Ebrûların n’ister benden (K, 471).

Bahtı kara

Karac’oğlan muradına erersen
İnelim Reşvan’a güzel ararsan
Bu **bahtı karanın** derdin sorarsan
Bir yâr için vatanından düşkündür (K, 330)

⁸ Haz. Güleç, Z. (2004). *Karacaoğlan Bütün Şiirleri*. İstanbul: Eflatun Yayıncılık.

Belini bükme

Salını salını karşıma çıktı
Ak yâri görünce **belimi büktü**
Eski derdimden de beş beter etti
Doğrulmaz kamedim bundan eğridir (K, 314).
Barçın Yaylası'nda üç güzel gördüm
Birbirinden üstün şivga fidandır
Aklım şaştı garip **belim büküldü**
Kaşlar hilâl gözler âhu cerandır (K, 317).

Karac'oğlan der ki **belim büküldü**
Ağzımın içinde dişim döküldü
Nuh Nebi'nin haddesinden çekildi
Saz çalmayan tel kadrini ne bilir (K, 332).

(Birine) hor bakmak

Arap at da Burak olur
Koç yiğitte yürek olur
Bun deminde gerek olur
Yiğide **hor bakmak** olmaz (K, 525).

Boyun bükme

Gel deyi deyip de getirdin beni
Bana kâr eyliyor kaşın sürmeli
Öksüz gibi **boyuncuğum bükerim**
Hoşuna mı gitti işin sürmeli (K, 93).

Boyun eğme

Karac'oğlan dediği
Nâmerde **boyun eğdiği**
Koç yiğidin sevdiği
Gelirse de koçmak olmaz (K, 526).

Cenk(e) etmek/çıkılmak

Kadir Mevlâm seni bana deng ede
Ah çekince yüređimden kan gide
Gözler kara kara kirpik **ceng ede**
Yıkıyor âlemi kaşın sürmeli (K, 93).

Defterini dürmek

Karac'oğlan ben bu düşü yoramam
Amel defterimi tutup düremem
Gelin iyi kıza kötü diyemem
İkiniz de benimsiniz sevdiğim (K,76).

Dert üstüne dert katmak

Durmaz deli gönül gamını atar
Eski dert üstüne çok dertler katar
Cümle kuş birikmiş dil verip öter
Kuşları ciğer deler bahar kelli (K, 96)

Ecel şerbeti içmek

Karac'oğlan der ki konup geçersin
Ecel şerbetini bir gün içersin
Sen Sırat köprüsün bir gün geçersin
Amelin eline verilir bir gün (K, 275)

El kavşurup divanına durmak/El pençe divan durmak

O ne dedi sen ne dedin varıncak
Oğlan âşık mısın dedi görüncek
El kavşurup divanına duruncak
Daha dostum eskisinden güzel mi (K, 97).

Vardım huzuruna vardım

El kavşurup divan durdum

Gözlerine mail oldum
Kirpiklerin n'ister benden (K, 471).

El sunmak

Şurda bir güzele meyil eyledim
Eğlenip orada kalasım geldi
Başına sokunmuş gülü nergizi
El sunup ucundan alasım geldi (K, 89).

Figan etmek

Gene geldi türlü baharlar bağlar
Bülbül **figan edip** kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamanlar (K, 316).

Gaflet basmak

Kalk sevdiğim giyin kuşan
Topuğundan arta saçan
Gaflet basmış uyumuşsun
Uyan diye dürte saçan (K, 475).

Gam yükünü atmak

Akşam olur ben yerime yatamam
Eski derdi yenisine katamam
Silkinip de **gam yükünü atamam**
Ara yerde ölüm olduktan geri (K, 112).

Giyin(ip) kuşanmak

Kalk sevdiğim **giyin kuşan**
Topuğundan arta saçan
Gaflet basmış uyumuşsun
Uyan diye dürte saçan (K, 475).

Gönlümün pası silinmek

Yârimin giydiği atlasın hası
Silindi gönlümün kalmadı pası
Koynunda beslemiş Gürün alması
Memesin emerken ağz'ırast geldi (K, 90).

Göz göz olmak

Őimdiecek bir sevda düŐtü serime

Biter gülü onun da bahar kelli

Göz göz oldu sinemdeki yaralar

Sinemde delik delik bahar kelli (K, 96).

Evvel bahar yaz ayları dođunca

Akar boz bulanık neden dereler

Sen de bencileyin yârden mi oldun

Göz göz oldu sinemdeki yaralar (K, 283)

(Gül) Benzi solmak

Yüceden mi geldin sen seher yeli

Daha dostum kapılarda gezer mi

Solmuş dereler gül benzinin iziđi

Daha dostum eskisinden güzel mi (K, 97).

Hâl hatır sormak

Karac'oğlan yâr görmeli

Hâlin hâtırın sormalı

El kınalı göz sürmeli

Gidiyon mu geze' gelin (K, 480).

Huzuruna varmak

Vardım **huzuruna vardım**

El kavşurup divan durdum

Gözlerine mail oldum

Kirpiklerin n'ister benden (K, 471).

İflah olmamak

Ađlama sevdiğim gene gelirim

Güzeller içinde seni bulurum

İflâh olmaz bu dert ile ölürüm

Güzeller serdarı giysin karalar (K, 283).

İkrar vermek

Benim yârim gide gide donandı

İkrar verdi cahil gönlüm inandı

Ay da geldi orta yeri dolandı

Seherin yelleri esti gelmedi (K, 86).

Kadir kıymet bilmemek

Koyuverin gitsin sefil baykuşu

Durmuyor akıyor gözümün yaşı

Kadir kıymat bilmez imiş her kişi

Kadirli kıymatlı ile gidelim (K, 169).

Kanıma girmek

Kaç güzel karşımda durma

Ölürüm kanıma girme

Yüzünü benden çevirme

Yanına vardığım zaman (K, 468).

Mecnun eylemek/olmak

Yaz günleri çayır çimen üstünde

Seken dilber meni **mecnun eyledi**

Üsküfün aldırılmış balaban gibi

Bakan dilber beni mecnun eyledi (K, 85).

Ak göğsün ağında kaldı nazarım

Mecnun oldum dağ başında gezerim

Nerde güzel görsem ismin yazarım

Defterim elimden aldı sabahtan (K, 215).

Meyil eylemek/etmek

Şurda bir güzele **meyil eyledim**

Eğlenip orada kalasım geldi

Başına sokunmuş gülü nergizi

El sunup ucundan alasım geldi (K, 89).

Nazar eylemek

Karac'oglan der ki hazer eyledim
Dostun bahçesine **nazar eyledim**
Seksen şeftaliye Pazar eyledim
Sayısın yitirdim yüz ırast geldim (K, 90).

Seyran etmek/ eylemek

Karac'oglan der ki koyun gütmeye
Bozulmuş bağlara **seyran etmeye**
Yönümü döndürdüm inip gitmeye
Sarıldı boynuma döndürdü beni (K, 111).

Hey ağalar gelin **seyran edelim**
Gövel ördek gölden uçtu sabahtan
Al giyinmiş de çiçekler sokunmuş
Ala güneş gibi doğdu sabahtan (K, 215).

Sözünden dönmek

Ala gözlüm senin neslini bilmem
Öyle her kötüye meylimi vermem
Merd oğlu merdim ben **sözünden dönmem**
Çıktı sözüm yolunda bil yâr beni.” (K, 110)

3. Şiirlerde Geçen Deyimlerin Oluşum Biçimleri

Karacaoğlan'ın şiirlerinde tespit edebildiğimiz deyimler, genellikle isim + fiil şeklinde oluşmaktadır. Özellikle olmak, almak, etmek, düşmek fiilleriyle oluşturulan deyimlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Tamlayan ve tamlananın yer değiştirdiği isnat grubu şeklinde oluşup zamanla deyimleşmiş “bahtı kara (olmak)” deyimini şiirde kullanılmıştır.

3.1. “Olmak” Yardımcı Fiiliyle Oluşturulanlar

Göz göz olmak, bağı kül olmak, bağı taş olmak, başı darda olmak, başına dert olmak, deli divane olmak, dillere destan olmak, dünya başına dar olmak, eli kolu bağlı olmak, mecnun olmak, iflah olmamak.

3.2. “Etmek” Yardımcı Fiiliyle Oluşturulanlar

Ceng etmek, figan etmek, seyran etmek.

3.3. “Almak” Yardımcı Fiiliyle Oluşturulanlar

Abdest almak, aklını almak.

4. Anlamsal Açıdan Şiirlerde Yer Alan Deyimler

Karacaoğlan'ın, Türk Edebiyatında “aşk ve doğa şairi” olarak bilindiğini yukarıda belirtmiştik. Bu yüzden şiirlerinde de anlamsal açıdan genellikle aşk, ölüm, ayrılık, özlem çağrışımı yapan deyimlerin kullanıldığı görülmektedir. Dert üstüne dert katmak, figan etmek, gönlümün pası silinmek, mecnun eylemek, meyil eylemek, seyran etmek gibi ayrılık ve aşk çağrışımı yapan deyim örnekleri sıklıkla görülmektedir.

Sonuç

Dilin söz varlığını oluşturan, dilin zenginlik ölçütleri içerisinde yer alan deyimler, Karacaoğlan'ın şiirlerinde sıklıkla kullanılmıştır. Karacaoğlan, şiirlerinde deyimlere yer vererek söylemek istediklerini az ve öz bir şekilde dile getirmeye çalışmış ve aynı zamanda şiir dilinin canlı ve renkli olmasını sağlamıştır, denilebilir. Anlatımı kuvvetlendirmek, savunulan düşüncüyü etkili kılmak amacıyla şairin şiirlerde deyimlere yer verdiği tespit edilen örneklerde görülmektedir.

Abdest almak KBŞ, 103

Aklı(nı) şaş(ır)mak KBŞ, 317

Aklını almak KBŞ, 471

Bahtı kara KBŞ, 330

Belini bükmek KBŞ, 314, 317,332

(Gül) Benzi solmak / KBŞ, 97

Boyun bükmek / KBŞ, 93

Boyun eğmek KBŞ, 526

Ceng etmek (çıkmaq) / KBŞ, 93,302

Defterini dürmek KBŞ,76

Dert üstüne dert katmak / KBŞ, 96

Ecel şerbeti içmek KBŞ, 275

El kavşurup divanına durmak/El pençe divan durmak KBŞ, 97, 471

Figan etmek KBŞ, 316

Gaflet basmak KBŞ, 475

Giyin(ip) kuşanmak KBŞ, 475

Gönlümün pası silinmek KBŞ,	90
Göz göz olmak / KBŞ,	96, 283
Hâl hatır sormak KBŞ,	480
(Birine) hor bakmak KBŞ,	525
Huzuruna varmak KBŞ,	471
İflah olmamak KBŞ,	283
İkrar vermek KBŞ,	86
Kadir kıymet bilmemek KBŞ,	169
Kanına girmek KBŞ,	468
Mecnun eylemek (olmak) KBŞ,	85,215
Meyil eylemek (etmek) KBŞ,	89
Nazar eylemek / KBŞ,	90
Seyran etmek (veya eylemek) KBŞ,	111,215
Sözünden dönmek KBŞ,	110

Tablo 1: Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Geçen Deyimler

Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen deyimlerin bir kısmı günümüzde de varlığını sürdürerek hiç değişmeden ya da kısmen değişerek kullanılmaya devam etmektedir. Şiirlerde tespit edilen deyimlerin oluşum bakımından çoğunlukla isim + yardımcı fiille oluşturulan birleşik fiillerden oluştuğu görülmektedir. Anlamsal açıdan da şiirde aşk, ölüm, özlem, ayrılık, dertlenme gibi konular işlenirken bu konuları destekleyen deyimlere başvurulmuştur.

Naçizane öneri olarak;

1. Türk Dil Kurumunun Deyim ve Atasözleri Sözlüğünde yer almayan ama Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen ve farklı deyim sözlüklerinde de deyim olarak kabul edilen “aklını almak, dem sürmek, huzuruna varmak” deyimlerinin Türk Dil Kurumu Deyim ve Atasözleri Sözlüğüne eklenmesidir.
2. Benzer şekilde halk şairlerinin şiirleri söz varlığı açısından (deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki ve nezaket sözleri vb.) incelenebilir.

Kaynakça

AKSAN, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKSOY, Ö. A. (1965). *Atasözleri ve Deyimler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özgür, U. (2022). Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Deyimlerin Varlığı. ANKARAD, 3(6), 401-415.

- BAŞGÖZ, İ. (1984). *Karac'oğlan*. İstanbul: Cem Yay.
- CUMHUR, M. (1985). *Karacaoğlan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ERGUN, S. N. (1948). *Karacaoğlan, Hayatı ve şiirleri*. İstanbul: Marif Kitaphanesi Yay.
- EYÜBOĞLU, E. K. (1973-1975). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler 1-2*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- GÜLEÇ, Z. (2004). *Karacaoğlan Bütün Şiirleri*. İstanbul: Eflatun Yayıncılık.
- KARTAL, N. (1991). Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Görülen Kimi Dil Özellikleri. II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu.
- KORKMAZ, Z. (2008). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (2004). *Saz Şairleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- ÖZGÜR, U. (2020). "Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshasında Geçen Deyimlerin Oluşum Şekilleri Ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme". *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi* (3) 37-60.
- ÖZTELLİ, C. (1974). *Karacaoğlan-Bütün Şiirleri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILDIRIM, A. (1994). *Karacaoğlan Yaşamı Sanatı Şiirleri*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- YÜCEL, A. (1992). *Karacaoğlan-Yaşamı, çağı, kişiliği, sanatı, seçme şiirleri, sözlük*. İstanbul: Altın Kitaplar.